

Csokonai Vitéz Mihály I.

CIMBALOM – EGY SOKHÚRÚ MŰVÉSZ NYOMÁBAN

Javasolt feldolgozási idő: 180 perc

1. feladat

Csokonai Vitéz Mihály a Debreceni Református Kollégium tanulója volt. Az iskola és a város is szellemi központnak számított, a professzorok és a tanulók külföldöt is megjárták tanulmányútjaik során. Közben egy-egy újabb példánnyal gazdagították az iskola könyvtárát, amely a mai napig megtekinthető.

Nézz utána az interneten, hogy kik kerültek ki még e kollégium iskolapadjaiból költőink és íróink közül!

2. feladat

Légy te Csokonai krónikása! Válassz ki 15 információt az alábbi szövegből, amelyek alapján azután el tudod készíteni Csokonai életrajzát! Összefüggő szöveget írf!

Csokonai 1773-ban Debrecenben jön világra, apja Csokonai József tekintélyes vagyont gyűjt össze, ám 1786-os halálát követően pereket hagy hátra örökül és szegénységet. Édesanyjával eddigi házukat elhagyva kosztos diákok étkeztetésével tartják fenn magukat. 1780-ban a kollégium tanulója lesz, 1788-ban főiskolai tanfolyamra kezd járni, papnövendék. Tehetséges, a magyaron kívül még 7 nyelven tud, memóriája kiváló, kitűnően versel. 1790-ben önképzőköröket szervez társaival, ő az olasz nyelvet és irodalmat választja.

1794-ben megbízzák a poétai osztály vezetésével, a jövő professzorát látják benne. Olvasottsága óriási. 1792-ben Kazinczyval levelezésbe kezd, ezekben az években költészete beérik. 1795-ben világnézeti válságba kerül. Sajátos nevelési módszerekkel vádolják, az istentiszteleteket kerüli, és az 1795-ös húsvéti halasi legációból (papnövendékek pénzgyűjtő útja) nem tér vissza, a pénzzel nem számol el. Pesten tesz látogatást Virág Benedek költőnél, és a Vérmezőn tanúja a jakobinusok (Martinovics Ignác mozgalma) kivégzésének. Mielőtt kicsapnák, sértő beszéddel búcsút vesz a kollégiumtól. Társainak tilos vele szóba állni. Sárospatakon még jogot kezd tanulni, de 1796-ban felhagy a tanulmányaival, és Pozsonyba megy támogatókat keresni. Egyszemélyes lapja a *Diétai Magyar Múzsza*: főurak előtt tiszteleg vele. 1797-ben Komáromba utazik, itt ismeri meg Vajda Juliannát, egy jómódú kereskedő leányát. De míg ő polgári állás után jár, a lányt férjhez adják egy dunaalmási kereskedőhöz. Keserű kudarcot él át, dunántúli bolyongása folytatódik: Keszthely, Kaposvár, Nagybajom. Kisasszondon majdnem egy évet vendégeskedik Sárközy István alispánnál. Barátja állást szerez neki. Csurgón helyettes tanár 9 diák mellett. Lelkes, a jegyzeteket maga készíti, a diákokkal színművet adtat elő. Itt írja meg a *Dorottyá* című vígeposztát, és Vergiliust fordít. 1800-ban a helyettesítés lejár, gyalog indul Debrecenbe. Nagy szegénységgel küzd, különféle munkákat vállal el, de terveit sorra zátonyra futnak. 1802-ben a debreceni tűzvészben leég a házuk, a nyomor évei következnek. Tüdőbaj és kedélybetegség gyötri. Verseit csiszolgatja és rendezi sajtó alá. Életében csak két művét adták ki: a *Dorottyát* és egy fordítását. 1804-ben Nagyváradon Rhédey Lajos gróf feleségének a temetésén mondja el a *Halotti versek* című művét. Tüdőgyulladást kap és 1805-ben meghal.

Lined writing area consisting of 20 horizontal black lines.

3. feladat

Mi a te ars poeticád? Ha egy kifejezésben kéne magad meghatározni, az hogy szólna? Csokonaié így: vidám természetű poéta. Olvasd el azonos című költeményét, majd fogalmazd meg 5–6 mondatban, miről szól Csokonai ars poeticája! Az alábbi linken megtalálod a verset.

MEK, Csokonai Vitéz Mihály: A vidám természetű poéta

4. feladat

Csokonai életében legnépszerűbb költeménye a *Szerelemdal a csikóbőrös kulacshoz* című volt. Műfaja bordal és szerepvers egyben: a lírai én egy kapatos férfi bőrébe bújik. Olvasd el a költeményt, humoros olvasmányélményben lesz részed!

MEK, Csokonai Vitéz Mihály: *Szerelemdal a csikóbőrös kulacshoz*

A) Gyűjts belőle legalább 10 olyan fordulatot, amely népies stílusú! Az elektronikus könyvtár a segítségedre lehet, használd!

B) Most ezzel a 10 szóval írd egy népies stílusú szöveget! A terjedelme minimum 10 mondat legyen!

C) Ez a költemény, bizony, asszony- és lánycsúfoló is egyben! Írj 3 példát igazolásul!
Így pimaszkodik a költő:

5. feladat

Olvasd el Az estve című költemény pictura részét, majd válaszolj a kérdésekre!

„A napnak hanyatlik tündöklő hintaja,
Nyitva várja a szép enyészet ajtaja.
Haldokló sűgári halavánnyá lesznek,
Pirúlt horizonunk alatt elenyésznek.
Az aranyos felhők tetején lefestve
Mosolyog a híves szárnyon járó estve;
Melynek új balzsammal biztató harmatja
Cseppecskéit a nyílt rózsákba hullatja.
A madarkák meghűlt fészkeknek szélein
Szunnyadnak búcsúzó nótájok rendjein.
A kis filemile míg magát kisírta,
Szomorún hangicsált fészken a pacsirta.

*A vadak, farkasok űlnek szenderedve,
Barlangjában belől bömböl a mord medve. –
Ah, ti csendes szellők fúvallati, jertek,
Jertek füleimbe, ti édes koncertek;
Mártsátok örömbbe szomorú lelkemet;
A ti nyájasságtok minden bút eltemet.
Lengjete, óh kellő zefirek, lengjete,
Lankadt kebelembe életet öntsetek!
Mit érzek?... míg szólok, egy kis nyájas szellet
Rám gyengén mennyei illatot lehellett.
Suhogó szárnyával a fák árnyékinál
Egy fűszerszámozott theátromot csinál,
Melybe a gráciák örömmel repűlnek,
A gyönyörűségnek lágy karjain űlnek;
Hol a csendes berek barna rajzolatja
Magát a hold rezgő fényénél ingatja.
Egyszóval, e vídám melancholiának
Kies szállásai örömbre nyílának."*

a) Bizonyítsd, hogy picturával van dolgunk!

b) Keress a szövegből rokokó miniatűr képeket!

c) Mondj példát érzékszervi hatásokra!

d) Milyenek találod a részlet hangulatát? Szövegrészlettel bizonyítsd az állításodat!

e) Hogyan viszonyul a lírai én a természethez?

f) Töltsd ki a táblázatot a részlet alapján!

példa egy költői eszközre	az eszköz megnevezése	ugyanerre példa a versből
„napnak hintaja”		
„mosolyog a híves szárnyon járó estve”		
„nyílt rózsákba”		
„belől bömböl”		
„cseppecskéit”		
„zefirek”		

6. feladat

Olvasd el Az estve sententiájának egy részét, majd válaszolj a kérdésekre!

*Késsél még, setét éj, komor óráiddal,
Ne fedd bé kedvemet hideg szárnyaiddal:
Úgyis e világba semmi részem nincsen,
Mely bágyadt lelkekre megnyugovást hintsen;
Mikor a világnak lármáját sokallom,
Kevélynek, fösvénynek csörtetését hallom,
Mikor az emberek körültem zszibongnak,
S kényektől részegen egymásra tolongnak.*

*Bódult emberi nem, hát szabad létedre
Mért vertél zárbékót tulajdon kezedre?
Tiéd volt ez a föld, tiéd volt egészen,
Melyből most a kevély s fösvény dézmát vészen.*

*Mért szabtál hát határt önfiaid között;
Ládd-é már egymástól mind megkülönözött.*

*Azenyim, atiedmennyi lármát szűle,
Miolta amiénknevezet elűle.
Hajdan a termő föld, míg birtokká nem vált,
Per és lárma nélkül annyi embert táplált,
S többet: mert még akkor a had és veszettség
Mérgétől nem veszett annyi sok nemzetség.*

*Nem volt még koldúsa akkor a törvénynek,
Nem született senki gazdagnak, szegénynek.
Az igazságtévő határkő és halom,
A másét bántani nem hagyó tilalom
Nem adott még okot annyi sok lármára,
Mert az elégség volt mindennek határa.
Nem állott volt még ki a kevély uraság,
Hogy törvényt hallgasson tőle a szolgaság;
S rozskenyérhéjből is karácsonyja legyen,
Hogy az úr tortátát s pástétomot egyen.
Nem bírt még a király húsz, harminc milliót,
Nem csikart ki tőlük dézmát és porciót,
Melyből boldogokká tudja őket tenni,
Azaz tonkin fészket legyen miből venni.
Nem bújt el a fősvény több embertársától,
Hogy ment legyen pénze a haramiától,
Akit tán tolvajjá a tolvaj világ tett,
Mert gonosz erkőlccsel senki sem született.*

a) Ez a rész rousseau-i gondolatokat fejt ki: a magántulajdon megjelenéséről és annak következményeiről szól. Emelj ki erre vonatkozó szövegrészleteket, példákat!

b) Foglald össze a saját szavaiddal, hogyan éltek az emberek a magántulajdon megjelenése előtt!

c) Milyen a hangulata ennek a résznek? Támaszd alá a szövegből származó bizonyítékkal!

d) Hogyan érzi magát a költő a társadalomban? Példával igazold!

e) Milyen költői eszközre épül ez a rész? Segítségül kiemelünk két példát. Mi a közös pont?

„Nem volt még koldúsa akkor a törvénynek”

„Nem született senki gazdagnak, szegénynek”

7. feladat

Verscímeiket rejtegetünk. Nézz utána néhány ismertebb Csokonai-alkotásnak, a címeiket mókás mondatokba öltöztettük. Figyelj az utalásokra!

Lesz még egyszer iskola a somogyi határon!

Az asszony ura 9 éve nincs otthon, cincog a két széllelbélelt

Keserű a leánykönny, ha jönnek sorozni

Ó, te szegény poéta, de elméláztál!

A vén fösvényét!

Nyavalyámról

8. feladat

Csokonai somogyi tartózkodása idején írta *Dorottya vagyis a dámák diadalma a Fárságon* című komikus eposzát. Csúfondáros hangnem uralkodik a költeményben: a századvégi dunántúli magyar úri társaság kritikáját szólaltatja meg. A paródiaszerű ábrázolásmódban iróniát és gúnyt egyaránt alkalmaz a költő.

Döntsd el az alábbi két részletről, hogy melyik tartalmaz iróniát, és melyik gúnyt! Példákkal igazold a válaszod!

A)

*„Bongorfi egynéhány személyt öszveszede,
Ésalla polaccaa táncnak eredete.
Maga vólt a vezér, a többek követték,
Kik a lengyel tempót emberül megtették.
Illyen menést tészzen a Springera sakkban,
Mikor harmadfelet ugrik a likakban;
Vagy miként a darvak, midőn kikeletre
Sereggel elmennek a rétre, ligetre;
Előrehányt lábbal és billegő nyakkal
Sétál az első pár a többi darvakkal.
Végezván a lengyelt, stájeren forognak.
A szála közepén tipegnek, tapognak.
Így lépked, így kereng Békés vármegyében,
Az alföldi magyar gazdag szűrűjében
hét-nyólc nyomtató ló, midőn patkós lába
Tapos a világnak legszebb búzájába.
Jártak galoppátát, straszburgert, hanákat,
Valcerest, mazurkát, szabácsot, kozákat.”*

B)

*„Továbbá, ha ama költő jó kedvébe,
Aki most itt múlat ebb' a vármegyébe,
Leírná a dámák mellett tett harcomat
S hattyúi szárnyain zengné halálomat,*

Minthogy, amint mondják, eddig minden nagyok

Üresen bocsáták: néki fundust hagyok.

Lencsenikertemet mezei házammal,

Minden bankóimat az egész smulkommal

Adják néki: ebből holtig elverselhet

S Beócián Parnasz hegyeit emelhet.

De a buffánomat mégis Orsolyának,

A két mopszot pedig adja ki Mártának."

Segítő szószeret:

- alla polacca: Más néven polonéz, lengyel eredetű tánc.
- buffán: Fardagály; a nők ruházata alatt divatból hordott kiegészítő.
- fundus: Házhely, telek; itt valószínűleg örökség.
- galoppáta, straszburger, hanák, valceres, mazurka, szabács, kozák: Idegen nemzetekhez kötődő táncokra utal a költő.
- Lencsen: Nagybajomhoz közeli puszta.
- smukk: Olcsó ékszer.
- springer: Tiszt a sakkban.
- stájer: Stájerország Ausztria egyik tartománya.

A)

B)

9. feladat

Csokonai a Dorottya verselésében nem az eposzok hagyományos sorfajtaját, a hexametert alkalmazta, hanem egy magyaros hangzású ritmusképletet. Így ezt a verselést meg is honosította a magyar elbeszélő költészetben. Állapítsd meg, milyen verselésű a részlet!

*„Éneklek a Fársáng napjait s Dorottyát,
Ki látván a dámák bajos állapotját,
Carnevál s az ifjak ellen feltámada,
S diadalmat is nyert pártára únt hada.
Olly lármát, zerdülést, viadalt beszéllek,
Amillyet nem láttam, miolta csak élek,
Amillyet nem említ semmi istória,
Meg nem merne tenni maga a francia...”*
